

لامه‌رکه‌زی کارگیری له‌نیو ململانی

سیاسیه‌کانی هه‌ریمی کوردستاندا

10-05-2020

نوو سه‌ره‌کان

ناوه‌ندی لیکولینه‌وهی رووداو

کورته : لامه‌رکه‌زی کارگیری به‌یه‌کیک له باشترين و هه‌ره پیشکه‌وتوروترين سیسته‌مه‌کانی به‌ریووه‌بردن له چوارچیوه‌ی ده‌وله‌ت داده‌نریت. ئه‌گه‌ر به‌ته‌واوی بچه‌سپیت ده‌توانی بمانخاته سه‌ر سکه‌ی حوكمیکی ره‌شید که تییدا ده‌سه‌لات له‌نیوان ناوه‌ند و يه‌که کارگیریه خوجییه‌کاندا شوّر ده‌بیته‌وه و ده‌توانی دادپه‌روه‌ریه‌کی راسته‌قینه له به‌ریووه‌بردنی ولاتدا بچه‌سپیت.

د.هه‌لهمت غهرب-

راویزکار له ناوهندی لیکولینه‌وهی رووداوا

دهستپیاک

لامه‌رکه‌زی کارگیری به‌یه‌کیک له باشترين و هه‌ره پیشکه‌وتووتنrin سیسته‌مه‌کانی به‌ریوه‌بردن له چوارچیوه‌ی دهوله‌ت داده‌نریت. ئه‌گه‌ر به‌ته‌واوی بچه‌سپیت ده‌توانن بمانخاته سه‌سکه‌ی حوكمیکی ره‌شید که تیبدا ده‌سه‌لات له‌نیوان ناوهند و يه‌که کارگیری‌یه خوجیه‌کاندا شور ده‌بیته‌وه و ده‌توانن دادپه‌روه‌ریبه‌کی راسته‌قینه‌له به‌ریوه‌بردنی ولاتدا بچه‌سپیت. هه‌لبه‌ت لیره‌دا دوو‌چه‌مک که تاراده‌یه‌ک لیک نزیکن تیکه‌ل ده‌کرین ئه‌پیش چه‌مکی لامه‌رکه‌زی سیاسی و لامه‌رکه‌زی کارگیرین. يه‌که‌میان بریتیبه‌له دابه‌شکردنی هه‌رسن ده‌سه‌لاته‌که‌ی ده‌وله‌ت له‌نیوان هه‌ریمی کوردستان و يه‌که کارگیری‌کاندا له‌پاریزگا و ئیداره خوجیه‌کان که له ياسای ده‌ستوریدا به‌فیدرالی ناو ده‌بریت. هه‌رچی تایبیه‌بیت به چه‌مکی دووهم که لامه‌رکه‌زی کارگیری‌یه، بریتیبه‌له دابه‌شکردنی به‌شیک له ده‌سه‌لاته ده‌وله‌ت که ده‌سه‌لاته‌ت جیبه‌جیکردن له‌نیوان ناوهند و يه‌که کارگیری‌کاندا له‌پاریزگا و يه‌که ئیداره خوجیه‌کاندا. ئه‌وهی له‌هه‌ریمی کوردستان به‌گشتنی و ئه‌نجوومه‌نی پاریزگا‌کان داوايده‌که‌ن بریتیبه‌له لامه‌رکه‌زی کارگیری‌یه سیاسی. لیره‌دا تیشکیکی ياسای ده‌خه‌ینه سه‌ر دوختی سیسته‌می کارگیری‌یه له‌کوردستان و له ژیز روشنایی ياسا به‌رکاره‌کاندا باسی لیده‌که‌ین.

دوختی هه‌ریمی کوردستان له‌رووی کارگیری‌یه‌وه

سیسته‌می کارگیری‌یه له‌هه‌ریمی کوردستاندا به ياسایه‌ک ریکخراوه که ياسای ژماره(3)ي سالی 2009ي هه‌موارکراوه و لسهر بنه‌ماي دابه‌شکردنی ده‌سه‌لاته کارگیری و داريابه‌کانه له‌نیوان ناوهند و پاریزگا‌کاندا له‌سه‌ر هه‌مموو سیکته‌ره‌کان، جگه‌له چه‌ند سیکته‌ریکی دياريكراو که ته‌نيا حکومه‌ت لیيان به‌رپرسیاره. ئه‌گه‌ر بگه‌ریبینه‌وه بو خودی ياساکه و خویندنه‌وه‌یه‌کي ياسایي بوبکه‌ین، ده‌بینين ووهک ئه‌وهه‌یه له مادده (5)دا هاتووه پره‌نسیبی لامه‌رکه‌زی تیبدا چه‌سپاوه. جگه‌له‌وه، کۆمه‌لئیك هه‌ول دیکه‌ی سیاسی له‌کوردستاندا بو چه‌سپاندنی زباترى دراوه، به‌لام ته‌واو نه‌کراوه. ئه‌وه‌رسه، هه‌ر له بپارىارى به پاریزگا‌کاردنی هه‌لبه‌جه و دروستكردنی ئیداره سه‌ر به‌خوکانى راپه‌رین و گه‌رمیانه‌وه بگه، تاوه‌کو ئه‌وه ده‌سه‌لاته کارگیری و داريابانه‌ی دیکه‌که له‌لايەن وه‌زاره‌تەکانی دکومه‌تى هه‌ریمی کوردستانه‌وه به‌گشتنی و وه‌زاره‌تى ناوخۇوه به‌تاپیه‌تى دراونهتة پاریزگا‌کان و سه‌ر ورۇکى يه‌که کارگیری‌یه خوجیه‌کان، هه‌ممووی به مه‌بەستى چه‌سپاندنی ئه‌م پره‌نسیبە له حوكمرانی کوردستاندا بووه. له‌چوارچیوه‌یه‌کي ياسایي و هه‌ندىجاريش واقعىيда، هه‌مموويان به و ئاراسته‌ييه بونون که ده‌سه‌لات له‌دستى مه‌رکه‌زدا له هه‌ولىر كونه‌بىته‌وه به‌لکوو بو خواره‌وه شورپىكريتە. كرفتى سیسته‌مەکه له‌کوردستاندا ئه‌وهه‌یه که پاریزگا‌کان داواي ده‌سه‌لاته جیبه‌جیکردنی زياتر ده‌کەن بو جیبه‌جیکردنی پرۆزه ستراتيژىيەکان له چوارچیوه‌یه خوجیه‌کان، هه‌ممووی به مه‌بەستى چه‌سپاندنی كەمترین چاودبىرى و گه‌رانه‌وه بىه مه‌ركەز تیبدا بیت. ئه‌مەش پییده‌ھە‌وتۈرت (عدم تركىز ئىدبارى) واته دوركەوتنه‌وه له چاودبىرى کارگيرى كەم كارى حکومه‌تە له‌سه‌ر دامه‌زراوه‌کانی له‌پاریزگا و يه‌که خوجیه‌کانی دیکه‌دا. ئەمەش لادانه له خودی پره‌نسیبەکە، چونكە بەبن چاودبىرييکى كارطىري له ناوهندەوه، هه‌مېش ترسى خراپ به‌كارهەتىنانى ده‌سه‌لاته‌کان له ئارادايە. بو چاره‌سەری ئه‌وه دوخته، سى هەنگاوى زور گرنگ بو شورپىكريتەنەوهى زياترى ده‌سه‌لاته‌کان هەن که پیویسته له داهاتوودا رەجاوبكىرنى:

يەكەميان: بریتیبه‌له‌هه‌مواري ياسای ژماره (3)ي سالی 2009ي هه‌موارکراوه له پەرلەمانى کوردستان، به‌جۆریک که به‌روونى ئه‌وه ده‌سه‌لاته ئىدارى و داريابانه دياريبكات که پیویسته بو پاریزگا‌کان شورپىكريتەنەوه.

دوووه‌ميان: پیویسته ياسای پاریزگا‌کان ووهک ئه‌وهه‌یه هه‌مموو هه‌لېھى ئه‌وهه‌يابان بیت ته‌نيا ده‌سه‌لاته کارگيرى و ياسايى و داريابه‌کان له‌ده‌ستى ئه‌نجوومه‌نی پاریزگا‌کاندا بیت بله‌لكو، پیویسته له‌لوشەوه بو يه‌که کارگيری‌یه خوجیه‌کانى دیکه‌له قايمقامىيەت و نادىيەكان شورپىكريتەنەوه. هه‌رووه‌ها پەلە بکريت له دروستكردنی ئه‌نجوومه‌نی قەزاو نادىيەكان به‌جۆریک له‌چوارچیوه‌یه پره‌نسىبى لامه‌رکه‌زى کارگيرىدا، دادپه‌روه‌ری زياتر بچه‌سپىت.

سىيەم: ئه‌نجوومه‌نی پاریزگا‌کان ماوهيان به‌سەرچووه و دەمىزكىشە هه‌لېاردن نه‌کراوه. دەبن له نزىكتىن دەرفەتدا كوتايى به و ناشەرعييوبونەي ئه‌نجوومه‌نەكان بھېزىرىت و هه‌لېاردنىكى نوي بھېنى ياساکه ئەنjamبدرىت و ئه‌وه بۇشايىه چاودبىرييکى له قەزاو نادىيەكاندا هه‌يە پرېكىرىتەوه، چونكە ناكريت تو داواي لامه‌رکه‌زى بکەي بو پاریزگا و ئه‌نجوومه‌نی پاریزگا‌کان

چربکرینه وه و يه که کارگيرييەكانى ديكە بە كرده وە هيچ دەسەلاتىكىان نەبن و لەھەمان بازنهدا بسىورىنەوە كە گرفتى شۇپەردنەوەي دەسەلاتە لە ناوهندەوە بۇ يه که کارگيرييە خۆجىتىيەكانى ديكە.

گرفتى پارىزگاي سلىمانى لامەركەزىيە يان نا؟

لەپاستىدا پەنسىيپ لامەركەزى کارگىرى و چەسپاندى، يەكىكە لە بىنما گرنگەكانى دوكەنلىقىيەكى رەشيد و ديموکراتى لهولاندا. لەھەمان كاناتىشدا ئەگەر بەوريابىيەو مامەلەي لەگەل نەكىرت مەترسىدارە، چونكە لەوانەيە سەرئەنظام بېتىھە ئەلوھىشانەوەي قەوارەي سىياصى هەریمى كوردستان. ئەوهى لىزەدا گرنگە ئاماژەي پېبىكەين ئەوهىيە كە نابى ئەم پرسە وەك دەسكەوتى سىياصى سەيرىكىرت و بۇ دەسكەوتى سىياصى لىي بىروانىت، بەلكو دەبن بەممەبىتى خزمەتى زياترى ناوجە جۇراوجۇرە جوگرافىيەكان بىت. هەرجىش تايىھەت بىت بەوهى لەسلىمانى دەگۈزەرىت، خەرىكە پرسەكە بەرەو ئاقارىكى ديكە دەبات. خەلک واتىگەيشتۇوە و تىدەگەپىندرىت كە تەنبا سلىمانى گرفتى لامەركەزى هەبە، بەلام لەپاستىدا گرفتەكە سەرتاسەرىيە و پەيوەندىدارە بە تەواوى پارىزگاكانەوە نەك تەنبا سلىمانى. بەلام ئەوهى سلىمانى رەھەندىكى سىياصى وەرگەتوھ و واھەستى پىدەكىرت كە شەرىكى سىياصى بىت وەك لەوهى خەمىكى گەورەي ئىدارى بىت. ئەوهىش بەھۆي ئەوهى كە تەنبا لەكاتى قەبان و گرفتە سىياصىيەكاندا ئەم باپتە دەورۇزېنىت. ئەگەر بەو تىگەيشتن و تىزەن كە كاتى خۇي رووانشاد نوشىرونان مىستەفا بەممەبىتى شۇپەردنەوەي دەسەلات لە مەركەزەوە بۇ يەكە کارگيرييە خۆجىتىيەكان خىستىھەررۇو، دەتونىن بىلەن بىرۇزەيەكى جىدى و گرنگى سەرتاسەرىيە و ئامانج لىي خزمەتكىدىنى ناوجە دوورە دەست و يەكە کارگيرييە بچووکەكانە. بەلام ئەوهى ئىستا بانگەشەي بۇ دەكىرت زياترمۇرکى مەملمانىي سىياصى وەھەولى دەستگەرنى هىزىكى دىيارىكراواة بەسەر ئىدارە و دازايى پارىزگاي سلىمانىدا.

بەشىكى گرفتى پارىزگاكان بەگشتى و سلىمانى سىياصىيە و پەيوهندى بە مەملمانىي نىوان پارتى و يەكىتىيەوەيە لە پرسى بەرىۋەبردنى كوردستاندا. بەشىكىشى پەيوهندى بە دۆخى يەكىتى دواى كۈنگەرەوە هەية و ئەو دووركەوتتەوەي لە نىوان پارتى و يەكىتىدا دروستبۇوە. يەكىتى دەيھەوئ لەم رىڭەيەوە طوشار دروستبىكەت و پارتى ناچاربىكەت مامەلە لەگەل دۆخى نۇي بىكەت. سەربارى ئەوهى دەھەۋى ئەوهىش بە پارتى بىلەن كە يەكىتى دواى كۈنگەرە يەكىتىيەكى ديكەيە و چىتە دەستەمۇ ناكىرت، چونكە بەشىكى سەركەرەكەكانى ئىستاي ئەو دىزىھ باوهەريان وايە كە يەكىتى هەمىشە لە پاشكۆي پارتىيەوە سىياصەتى كردووە.